

Åkerblom, Sandy, 2020: På väg mot en förståelse av fenomenet inkongruent predikativ: ett försök att beskriva och förklara fenomenet samt skildra dess forskningshistoria. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 82.) Diss. 218 s. Lund: Lunds universitet. ISSN 0347-8971, ISBN 978-91-89213-29-6.

Emnet for Sandy Åkerbloms avhandling er setninger med inkongruent predikativ – også kalt *pannekakesetninger* etter standardeksemplet *Pannkakor är gott*. Slike setninger ble nevnt første gang av Natanael Beckman (1904), og har siden vært en favoritt for grammatikere av alle avskygninger, ikke minst i svensk språkvitenskap. Forfatterens opplegg skiller seg noe fra det man kanskje forventer å finne i en avhandling innenfor nordiske språk: Det er større vekt på faghistorie og vitenskapsteori, og mindre vekt på innsamlede data.

Avhandlinger tar gjerne utgangspunkt i en bestemt teori eller rammeverk, men forfatteren sier at han ikke gjør det. Derimot presiserer han at det vitenskapsteoretiske utgangspunktet er et realistisk syn på vitenskap – altså at språkvitenskapen ikke bare søker en eller annen måte å beskrive språklige data på; den søker den ene beskrivelsen som samsvarer med virkeligheten slik den faktisk er. Men dette synet må vel sies å være relativt utbredt i dagens språkvitenskap, og jeg er ikke sikker på at det er avgjørende for forfatterens prosjekt.

Forfatteren gir en grundig oversikt over pannekakesetningenes forskningshistorie. Vi får se hvordan utviklingen av grammatikken gjenspeiles i skiftende tilnærminger til pannekakesetninger: diakrone, normative, funksjonalistiske og generative. Det ser ikke ut til at utviklingen går i retning av konsensus. Tvert i mot, de siste bidragene som omtales, er en debatt mellom Hans-Olav Enger og Gunlög Josefsson (forfatterens veileder), som gir nokså ulike analyser.

En tradisjonell antagelse i litteraturen om pannekakesetninger er at subjektet på en eller annen måte tilsvarer en underliggende setning. Et eksempel som *Historia är roligt* (s. 19) er da å forstå som *Att läsa historia är roligt*, og dette gir en forklaring på t-formen. Det tok flere tiår før det ble erkjent at ikke alle pannekakesetninger kan analyseres slik. Ett eksempel er *Halm är gult* (s. 58), som ikke kan forstås slik at subjektet er en underliggende setning. I dag erkjenner de fleste at det finnes to typer pannekakesetninger, inkludert forfatteren (s. 129 f.). Han har likevel en tilnærming til denne problematikken som er mer original enn han selv fremstiller den, og det tok litt tid før jeg fikk ordentlig tak i hvordan han ser på dette.

Første gang jeg leste avhandlingen, la jeg merke til at uttrykket *nakne subjekter* stadig går igjen. Etter faghistoriedelen er det pannekakesetninger med nakent subjekt som er i fokus. Et nakent subjekt er en indefinit nominalfrase uten kvantifikator, slik at *pannkaka*, *snaps* og *dansk snaps* er nakne, mens *pannkakan*, *en pannkaka*, *många pannkakor* og *en snaps* ikke er nakne. Men først på side 127 skjønnte jeg hva som er poenget med fokuset på slike setninger. Her sier forfatteren at bare nakne subjekter gir opphav til inkongruent predikativ uten en underliggende setning. Denne generaliseringen ser ut til å være riktig. Se på eksemplene (1)–(3):

- (1) *En pannekake er gult.
- (2) Halm er gult.
- (3) En pannekake er godt.

Adjektivet *gul* kan ikke ta en setning som subjekt, og tillater bare pannekakesetninger med nakent subjekt. Derimot kan adjektivet *god* ta en setning som subjekt, og tillater også pannekakesetninger hvor subjektet ikke er nakent. Implikasjonen går ikke nødvendigvis den andre veien – også et nakent subjekt kan tilsvare en underliggende setning. Et eksempel er (4) (s. 69), hvor man må anta en underliggende setning for å gi den refleksive possessiven en (underliggende) antesedent:

- (4) Röda tulpaner till sin svärmor på hennes namnsdag (, det) är lämpligt.

Ideen om en underliggende setning har spilt en viktig rolle i forskningslitteraturen. Forfatteren aksepterer den, men ser ut til å ville redusere viktigheten av den. Han stiller strenge krav for å akseptere en underliggende setning, og mener at størsteparten av pannekakesetninger med nakent subjekt ikke har det. Til og med det klassiske eksempelet *Årter är gott* sies å mangle indikasjoner på en underliggende setning, annet enn muligheten for parafrase med en infinitivfrase (s. 131).

Forfatteren mener som nevnt at størsteparten av pannekakesetninger med nakent subjekt ikke har noen underliggende setning, og det er disse setningene avhandlingen primært handler om. Når ulike hypoteser om pannekakesetninger diskuteres senere i avhandlingen, er setningene med underliggende setning ute av bildet. I litteraturen er det pannekakesetninger uten underliggende setning som har fått minst oppmerksomhet, og fokuseringen på dem er både original og forfriskende.

Forfatteren gir et interessant argument for tilnærmingen sin. Det har vært foreslått at et adjektivattributt i subjektet bidrar til en preferanse for regulær kongruens. Etter denne ideen skulle altså en setning som (5) være bedre og/eller mer frekvent med t-form enn en setning som (6):

- (5) Mjölk är god/gott.
- (6) Svensk mjölk är god/gott.

Forfatteren viser gjennom en undersøkelse i Språkbanken at prediksjonen om frekvens er riktig (s. 95–98). Det gir et interessant argument mot en analyse med underliggende setning. Hvis subjektet egentlig var en setning, skulle det ikke ha noe å si om overflate-subjektet inneholder et adjektivattributt eller ikke (s. 130 f.).

Også et annet resultat fra bokas empiriske del må sies å støtte opp om forfatterens tilnærming. Det har vært antatt at betydningen til det predikative adjektivet har noe å si for bruken av t-form. Forfatteren deler adjektiver i to grupper – de som kan ta en setning som subjekt, som *god* (*Å le er godt*) og de som ikke kan det, som *giftig* (**Å le er giftig*). Disse adjektivene kalles henholdsvis *setningskompatible* og *setningsinkompatible*. Setningskompatible adjektiver har vært antatt å få inkongruent predikativ oftere enn setningsinkompatible adjektiver. Men korpusundersøkelsen viser at de får inkongruent predikativ omtrent like ofte – i alle fall når man tillater seg å se bort fra adjektivet *rik*, som oppfører seg avvikende.

En viktig del av avhandlingen er diskusjonen av ulike tilnæringer til pannekakesetninger. Denne diskusjonen er kanskje ikke helt slik vi er vant til fra annen faglitteratur. Det blir lagt stor vekt på den vitenskapsteoretiske basisen for diskusjonen – kanskje noe mer enn det strengt tatt behøves. Forfatteren tar utgangspunkt i en generell modell for forklaring som ble foreslått av filosofen Peter Lipton (2004). Han formulerer et kontrastivt spørsmål som er utformet for å få frem hvordan de ulike tilnærningene skiller seg fra hverandre: »Varför förekommer inkongruent predikativform med nakna ysubjekt men inte med definitiva ysubjekt?» (s. 126). Det blir satt opp tre mulige svar. De er utformet av forfatteren, men basert på sentrale oppfatninger i forskningslitteraturen. På denne måten blir det noe abstrahering og skjemativering i forhold til konkrete utforminger av ulike tilnæringer. Dette virker som en fornuftig måte å organisere en slik diskusjon på.

Hypotese A går ut på at pannekakesetninger viser semantisk kongruens med subjektet. Subjektet er dividuativt (dvs. uavgrenset). Dette er typisk for nakne subjekter. Definit form medfører individuativ betydning, som blokkerer semantisk kongruens. Denne typen analyse finnes hos flere forskere fra Gun Widmark til Hans-Olav Enger. Forfatteren gir noe kritikk av hypotesen om semantisk kongruens. Han mener at overgangen mellom individuativ og dividuativ lesing kan være flytende, og at det ikke nødvendigvis er noen særlig forskjell i individualitet (sic) mellom indefinit og definit form. Men den aktuelle semantiske forskjellen kan utformes på ulike måter, og siste ord er nok ikke sagt om grunnlaget for semantisk kongruens.

Hypotese B er basert på at det finnes ett grammatisk og ett semantisk genussystem. I det sistnevnte er det et genus som er knyttet til betydningen uavgrenset. Subjektet i pannekakesetningen antas å være innføyd i en projeksjon hvor hodet er en fonologisk urealisert versjon av pronomenet *det*, med betydningen uavgrenset. Dette hodet kan ikke kombineres med en definit nominalfrase. Måten hypotesen er utformet på går tilbake på arbeid av Gunlög Josefsson, mens innsikten om to genussystemer opprinnelig er fra Ulf Teleman. Forfatteren kritiserer hypotesen for at den ikke tillater subjekter å ha et adjektiv i utrum – det vil føre til et kræsj i trekkverdier mellom adjektivet og *det*. Men slike setninger er mulige; forfatteren gir teksteksempler som (7) (s. 155):

(7) Rysk yoghurt är fettrikt och mycket gott.

I hypotesene A og B er det slik at subjektet har en egenskap som trigger t-formen. Etter disse hypotesene er det altså kongruens ved såkalt inkongruent predikativ. Hypotese C går ut på at t-formen er en defaultform. Etter denne hypotesen er det ikke kongruens her. Hypotese C er basert på et skille mellom to slags kongruenskilder, referensielle og grammatiske. Ideen er at definit form er spesifikt refererende, og gir oss tilgang til en referensiell kongruenskilde, mens pannekakesubjektene er såkalt svakt referensielle, og ikke gjør det. Et problem for hypotesen er at vi ikke får t-form i setninger som (8) (s. 175), hvor vi kunne ha forventet det – generisk referanse regnes som ikke-spesifikk referanse.

(8) *Tigrar är brunt.

Til slutt diskuteres de tre hypotesene opp mot hverandre, og hypotese C kåres til den sterkeste forklaringskandidaten. Denne typen analyse er kanskje den minst synlige i litteraturen, og dette var en overraskende og interessant konklusjon.

I diskusjonen er det naturlig nok forskjeller mellom hypotesene som vektlegges. Men ikke minst i forfatterens oppstilling av dem (og med underliggende setninger ryddet av veien) kan man ikke la være å se at de også har sine likheter. Alle hypotesene er basert på referensielle forhold ved subjektet. Hypotesene A og B er basert på semantisk kongruens – forskjellen mellom dem er at i B er den semantiske egenskapen også implementert grammatisk. I C er det semantiske forhold ved subjektet som forhindrer regulær kongruens og utløser defaultformen.

Åkerblom utfordrer tradisjonen når han fokuserer på pannekakesetninger som ikke har en underliggende setning som subjekt. Han undergraver skillet mellom pannekakesetninger med og uten underliggende setning, og det ser ut til at grensen her må gå opp på nytt. Hvis vi aksepterer forfatterens premisser, blir gruppen med underliggende setning mindre, og det blir vanskeligere å skille mellom de to typene. Ville det da være bedre å regne med bare én gruppe pannekakesetninger? Det er heller ikke problemfritt (s. 129 f.). Eller kanskje setninger som *Årter är gott* burde regnes som syntaktisk tvetydig, slik at de kan være med eller uten en underliggende setning? Det virker lite tilfredsstillende hvis det ikke finnes noe semantisk korrelat.

Det må også nevnes at det er mulig å regne med mer enn to typer pannekakesetninger. Haugen og Enger (2014) diskuterer ulike slags subjekter i slike setninger. I deres (norske) korpus er deverbale nomen mest frekvent som subjekt. De gir eksempler som (9)–(10) (Haugen og Enger 2014 s. 182):

- (9) Dans er kjekt.
- (10) Innvandring er positivt.

Slike setninger har nakne subjekter, men tilhører ikke typen *Halm er gult*. På den andre siden virker en underliggende setning med et overordnet verb kanskje mindre påkrevet når overflatesubjektene selv betegner handling.

Diskusjonen om pannekakesetninger vil fortsette. Åkerblom har gitt et interessant bidrag. Konklusjonen må bli den klassiske: det trengs mer forskning.

Litteratur

- Beckman, Natanael, 1904: Svensk språklära. Stockholm: Bonniers.
 Haugen, Tor Arne & Enger, Hans-Olav, 2014: Scandinavian pancake constructions as a family of constructions. I: *Cognitive Linguistic Studies* 1(2). S. 171–196.
 Lipton, Peter, 2004: *Inference to the Best Explanation*. London: Routledge.

Helge Lødrup